

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

Ro'yxatga olindi

№

«28» 08 2022 y.

2022 y.

YO'NALISHGA KIRISH
FANI
SILLABUSI

Bilim sohasi: 600 000 - Xizmatlar sohasi
Ta'lim sohasi: 610 000 - Xizmat ko'rsatish sohasi
Ta'lim yo'nalishi: 61020200 - Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi

Qarshi-2022

«Yo'nalishga kirish» fanii sillabusi

Fan (modul) kodi IK2011	O'quv yili 2022-2023	Semestr 2	ECTS krediti 6
Fan (modul) turi fanlov	Ta'lim tili o'zbek		Hafalik dars soati 6
Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim	Jami yuklama
Yo'nalishga kirish	28	152	180

O'qituvchi haqida ma'lumot

Kafedra nomi	Ekologiya va mehnat muhofazasi	Telefon nomeri	e-mail
O'qituvchilar	F.i.sh.		
Ma'ruzachi	Raximov Okiyabr	+998 97 3100588	rahmat1959@mail.ru
Amaliy mashg'ulot Laboratoriya mashg'uloti	Dustakbaliyovich		

1.Fanning mazmuni

Ushbu kursda «Yo'nalishga kirish» fanining mazmuni, predmeti va metodi, uning mohiyati, maqsadi va vazifalari, mehnatni muhofaza qilishning huquqiy, tashkiliy va me'yoriy asoslari, mehnat muhofazasi sohasida davlat siyosati, ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat gigienasi, xavfsizlik texnikasi asoslari va yong'in xavfsizligi kabi mavzular uzviylik va uzluksizlik nuqtai-nazaridan mantiqiy ketma-ketlik asosida o'rganiladi. Fanni o'rganish orqali mutaxassis kasbiy faoliyati davomida xavfsizlik va himoyalantish chora-tadbirlarini to'liq o'zlashtiradi. Bu talablarga to'liq rioya qilish insonlarning ish qobiliyatini va sog'liklarini to'liq saqlashi va ekstremal vaziyatdan chiqqa olishga tayyorgarligini oshiradi.

«Yo'nalishga kirish» fanining asosiy maqsadi talabalarini 600 000-Xizmatlar sohasi ta'lim sohasining DTS, 5640200-Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi bakalavr ta'lim yo'nalishining malaka talablari hamda mazkur yo'nalishning asosiy obektlari, ish faoliyati sohalari bilan tanishtirish, insonning barcha ko'rinishdagi faoliyati davrida yuzaga keladigan xavfli omillar, ularning kelib chiqish sabablari va bartaraf etish yo'llarini puxta o'rgatish orqali talabalarda mehnat xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan kasbiy hamda ijodiy-ilmiy kompetentlikni shakllantirish va rivojlantirishdan iboratdir.

Fanning vazifasi ishlab chiqarishda xavfsiz va sog'lom ish sharoitlarini yaratish, mehnat faoliyati xavfsizligini ta'minlash, inson va ishlab chiqarish muhiti o'rnatilgan munosabatlar, texnika ta'sirida o'zgaragan atrof-muhitning inson sog'ligiga salbiy ta'siri hamda ishlab chiqarishdagi zararli va xavfli omillar va ular o'rnatilgan bog'liqliklarni to'g'risida nazariy bilim berish va amaliy ko'nikmalar hosil qilishdan iborat.

Tuzuvchi:
Raximov O.D,
–«Ekologiya va mehnat muhofazasi» kafedrasi professori

Taqrirlachilar:
Siddikov I.X.
– Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
«Energiya ta'minlash tizimlari» kafedrasi
mudiri, t.f.d., prof.
– Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi texnik
ta'minot va ekspluatatsiya bo'limi boshlig'i,
t.f.n., dotsent

Fan sillabusi Qashni muhandislik-iqtisodiyot institutining «Ekologiya va mehnat muhofazasi» kafedrasining 2022 yil 26.08 daqi 4 son yig'ilishida hamda «Geologiya va komehlik ishi» fakulteti Uslubiy Komissiyasining 2022 yil 28.08 daqi 1 son yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlangan.
Institut Uslubiy Kengashining 2022 yil 29.08 daqi 1 son yig'ilishi qarori bilan o'quv jarayonida foydalanishga tavsiya etilgan.

O'quv uslubiy boshqarva boshlig'i
Fakultet uslubiy komissiyasi raisi
Kafedra mudiri:

SH.R.Turdiyev
M.J. G'ofirov
R.A.Eshonqulov

II. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentliklari)

«Yo'nalishga kirish» fanini o'zlashtirish jarayonida bakalavr quyidagilar bo'yicha nazariy bilimlarga ega bo'lishi kerak:

- Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi bakalavr ta'lim yo'nalishining DTS, malaka talablari hamda yo'nalish asosiy ob'ektlari, ish faoliyati sohalarini;
- mehnat muhofazasining nazariy asoslarini, mehnat xavfsizligining o'ziga xos qonuniyatlarini, texnik me'yorlarni joriy qila olishni;
- mehnat muhofazasi bo'yicha davlat siyosati, mehnat muhofazasining huquqiy, tashkiliy va me'yoriy asoslarini;
- insonning fiziologiyasini bilgan holda mehnat sharoitlarini to'g'ri tashkil qilishni;
- jarohatga olib keluvchi zararlari va xavfli omillarni keltirib chiqaruvchi vaziyatlarni aniqlash va chora-tadbirlar ishlab chiqishni;
- ishlab chiqarish muhitida jarohatlovchi, zararli va xavfli omillarni aniqlay olishni;
- ishlab chiqarish sanitarlyasi va mehnat gigienasi, zararli omillar va ulardan himoyalash yo'llarini;
- texnika xavfsizligi, elektr xavfsizligi, AKT texnik vositalaridan foydalanishda XT qoidalarini;
- yong'in xavfsizligini ta'minlash va yong'in o'chirish, oqibatlarini bartaraf etish tizimlarini.

Quyidagilar bo'yicha amaliy ko'nikmalar o'rnatirishi zarur:

- uskunalarining ko'rsatkichlarini va salbiy ta'sir qilish darajasini me'yoriy talablarga mos kelishini nazorat qilish;
- jarohatlanishga olib keluvchi holatlarda himoya vositalaridan samarali foydalana bilish;
- ishlab chiqarish faoliyatida tozalikni ta'minlash va xavfsizlikni oshirish tadbirlarini ishlab chiqish;
- baxtsiz hodisalarni tekshirish va hisobga olish tartiblarini;
- yong'in o'chirish vositalari va texnik qurilmalaridan foydalanish, zarur bo'lganda yong'in oqibatlarini tugatish va qutqarish ishlarida amaliy ishtirok etish;
- elektr tokidan yoki boshqa jarohatlardan zararlanganlarga birinchi yordam ko'rsatish;
- fanini o'qitish natijasida mehnat xavfsizligi, ishlab chiqarish sanitarlyasi, yong'in xavfsizligi bo'yicha zaruriy hisoblash ishlarini amalga oshirish *malakalariga ega bo'lishi kerak.*

III. Ta'lim texnologiyalari va uslublari

Yo'nalishning o'ziga xos xususiyatlari dasturi interfaol usullarda o'zlashtirishni taqazo qiladi. Bunda asosiy e'tibor auditoriya mashg'ulotlarida va mustaqil tayyorgarlikda o'zlashtiriladigan chuqurlashtiriladigan nazariy bilimlarga hamda ob'ektiv jarayonlar va hodisalariga nisbatan dunyog'arashni shakllantirishda ma'ruza mashg'ulotlariga katta o'rinni ajratiladi.

Dastur materiallarini o'zlashtirish to'rt xil:

- muammoli mavzular bo'yicha;
- mustaqil o'zlashtirilishi murakkab bo'lgan bo'limlar bo'yicha;
- ta'lim oluvchilarda alohida qiziqish uyg'otuvchi bo'limlar bo'yicha;
- ma'ruzalarni interfaol usulda o'qitish yo'li bilan;
- mustaqil ta'lim olish va ishlash, kollektivlar va munozaralar jarayonida o'zlashtiriladigan bilimlar bo'yicha mashg'ulotlar o'tkazish yo'li bilan amalga oshirishni nazarda tutadi.

Mustaqil tayyorgarlik jarayonida talaba adabiyotlar, internet materiallari va me'yoriy hujjatlar bilan ishlashni uddalashtirish namoyon qilish, auditoriya mashg'ulotlari paytida qabul qilingan ma'lumotlarni mushohada qilish va mustaqil ijodiy qarorlar qabul qila olish qobiliyatlarini ko'rsatishi zarur.

Fanni o'zlashtirishda masofadan o'qitish (modul platformasi), darslik, o'quv qo'llamalarlari va ma'ruzalarni matnlarining elektron versiyalari, ma'ruzalarni o'qish, video-audio mashg'ulotlar va elektron resurslar (Internet tamog'i orqali) dan foydalaniladi.

Dastur talabalar bilimni reyting-nazoratdan foydalanadigan o'quv jarayonini tashkil qilishning kredit-modul tizimi tamoyillari asosida amalga oshadi.

IV. Fan tarkibi (ma'ruza mashg'ulotlari)

№	Mavzular	Qisqacha mazmuni	soat
1.	1-mavzu. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi" ta'lim yo'nalishining DTS, malaka talablari	Oliy ta'lim haqida. Davlat ta'lim standartlari va ta'lim yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklari klassifikatori. Ta'lim sohalar bo'yicha malaka talablari to'g'risida tushuncha. Malaka talablarining asosiy foydalanuvchilari. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavrlar kasbiy faoliyatlarining tavsifi va bakalavrlar kasbiy faoliyatining sohalar	2
2.	2-mavzu. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi" ta'lim yo'nalishining faoliyat ob'ektlari va ish sohalarini to'g'risida tushuncha.	Mehnati muhofazasi va texnika xavfsizligi ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavrlar kasbiy faoliyatlarining ob'ektlari va kasbiy faoliyat turlari. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavrlarining kasbiy faoliyatlarini. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavrlarining kasbiy kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi bakalavrlar ta'lim yo'nalishi o'quv rejasini va fan dasturlari mazmuniga qo'yiladigan umumiy talablar	2
3.	3-mavzu. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi" ta'lim yo'nalishining maqsad va vazifalari. Asosiy bo'limlari va qisqacha mazmuni	Fanning maqsad va vazifalari. Talabalarining nazariy bilimlari va kasbiy ko'nikmalariga qo'yilgan talablar. Asosiy tushuncha va ta'riflar. Fanning asosiy bo'limlari va ularning mazmuni. Fanning rivojlanish tarixi va boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi	2
4.	4-mavzu. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi" ta'lim yo'nalishining nazariy asoslari	Xavf to'g'risida tushuncha va uning tasnifi. Xavfning taksonomiyasi, nomenklaturasi, kvantifikatsiyasi va identifikatsiyasi. Sabab va oqibat. Xavfsizlikni tizimli tahlili. Xavfsizlikni tahlil qilish uslublari	2
5.	5-mavzu. Mehnat muhofazasining ergonomik psixologik asoslari	Mehnati muhofazasining ergonomik asoslari. Tizim faoliyatini kataloqlashchi muvofiqliklar. Mehnat muhofazasining psixologik asoslari. Xavfsizlik psixologiyasi	2
6.	6-mavzu. Mehnat muhofazasining	Mehnati muhofaza qilish sohasidagi davlat siyosati. Mehnat muhofazasi bo'yicha asosiy qonunlar, standartlar va me'yoriy hujjatlar. Mehnatni muhofaza	2

huquqiy va tashkiliy asoslari	qilish va mehnat xavfsizligini boshqarish. Mehnat muhofazasini rejalashtirish. Kasaba uyushmalarining mehnat muhofazasini tashkil etishdagi roli. Ish vaqti va dam olish rejimi. Ayollar, yoshlar va nogironlar mehnatini muhofaza qilish. Mehnat muhofazasi va xavfsizlik texnikasi bo'yicha o'qitish. Maxsus kiyim boshlar, shaxsiy himoya vositalari va parhez oziq-ovqatlar bilan ta'minlash. Mehnat qonunlariga rioya etilishini nazorat qilish. Mehnat qonunlarini buzganlik uchun javobgarlik
7	7-mavzu. Ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat gigiyenasi
	Ishlab chiqarish sanitariyasining umumiy tushunchasi va vazifalari. Kasb kasalligini oldini olish va shaxsiy gigiyena. Ishlab chiqarishda havo muhitini sog'lomlashtirish. Ishlab chiqarish binolari va ish joylarining mikroiklimi. Ishlab chiqarish binolari va ish joylarini ititish. Ishlab chiqarish binolari va ish joylarini shamollatish. Ishlab chiqarish binolari va ish joylarini yoritish. Shovqin va undan himoyalash. Titirash va undan himoyalash. Zararli nurlanishlar va ulardan himoyalash
	Jami
	14

Amaliy mashg'ulotlar

№	ma'vzular	soat
1.	Ishlab chiqarishda baxtsiz hodisalarni tekshirish va hisobga olish	2
2	Baxtsiz hodisalarni tahlil qilish usullari va jarohatlanish ko'rsatkichlarini aniqlash	2
3	XT bo'yicha yo'riqnomalar va ularni rasmiylashtirish tartibi	2
4	XT va ishlab chiqarish sanitariyasi bo'yicha yo'riqnomalar tuzish	2
5	Xavfsizlik texnikasi va ishlab chiqarish sanitariyasi bo'yicha ko'rsatkichlar tuzish	2
6	Ishlab chiqarish xonalarining mikroiklim holatini tekshirish.	2
7	Ishlab chiqarishda shovqinni tekshirish	2
	Jami	14

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha kafedra professor- o'qituvchilari tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Unda talabalar asosiy ma'ruza mavzulari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini amaliy masalalar echish orqali yanada boyitadilar. SHuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar asosida talabalar bilimlarini mustaxkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish, ilmiy maqolalar va tezislarni chop etish orqali talabalar bilimni oshirish, masalalar echish, mavzular bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash va boshqalar tavsiya etiladi.

Laboratoriya mashg'ulotlari

Laboratoriya mashg'ulotlari rejalashtirilmagan.

V. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Talaba mustaqil ishining asosiy maqsadi – o'qituvchining rahbarligi va nazoratida muayyan o'quv ishlarini mustaqil ravishda bajarish uchun bilim va ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantirish.

Talaba mustaqil ishini tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalarni qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bilimlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- yangi texnikalarni, apparaturalarni, jarayonlar va texnologiyalarni o'rganish;
- talabaning o'quv-ilmiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularni chuqur o'rganish;
- faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari;
- masofaviy (distanstion) ta'lim;
- referatlar yozishni standart talablarga mos ravishda va hisoblash texnikasidan foydalanib mustaqil bajarishni o'z ichiga oladi.
- ilmiy maqola, anjumanga ma'ruza tayyorlash va h.k..

Tavsiya etilayotgan mustaqil ishlarning mavzulari:

1. Oliy ta'lim muassalarida o'quv jarayonini tashkil etish. O'qitishning huquqiy va me'yoriy asoslari
2. Mehnat muhofazasi bo'yicha bo'yicha davlat siyosati
3. Xavfsizlikni ta'minlashda tavakkalchilik nazariyasi.
4. "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonun" va "Mehnat kodeksi"
5. Zararli omillar tasnifi, ulardan himoyalash yo'llari
6. Elektr xavfsizligi
7. Xavfsizlik psixologiyasi. Inson xarakteri va ruhiy holat
8. Kompyuterlar va mobil telefonlardan foydalanishda XT.
9. Yong'inni oldini olish, yong'inga qarshi himoya, yong'inni tarqatishni oldini olish va yong'inni o'chirish tizimlari
10. Kompyuter xonalariga bo'lgan ergonomik va sanitar-gigienik talablar.
11. Yong'in xavfsizligi sistemalariga qo'yilgan talablar.
12. Kompyuter va boshqa kommunikatsiya tizimlarda ishlashda xavfsizlik texnikasi.
13. Hayot faoliyat xavfsizligining tabiiy va ekologik asoslari
14. Mehnatni muhofaza qilish sohasidagi davlat siyosati. Mehnat muhofazasi bo'yicha asosiy qonunlar, standartlar va me'yoriy hujjatlar
15. Signalizatsiya va xavfsizlik belgilari tizimi
16. Xavf to'g'risida tushuncha va uning tasnifi.
17. Xavfsizlikni tizimli tahlili. Xavfsizlikni tahlil qilish usullari
18. Zararli nurlanishlar va ulardan himoyalash
19. Yong'inni o'chirishni tashkillashtirish. Evakuatsiya yo'llari va chiqish yo'laklarini hisoblash
20. Mehnat qonunlarini buzganlik uchun javobgarlik, javobgarlik turlari.

VI. Talabalar bilimni baholash mezonlari va kreditlarni olish uchun talablar

Fanga oid nazariy materiallar ma'ruza mashg'ulotlarini ma'ruzalarda ishtirok etish va kredit-modul platformasi orqali ma'ruzalarni mustahkamlash hamda belgilangan test savollariga javob berish orqali amalga oshiriladi.

Amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari bo'yicha amaliy ko'nikmalar hosil qilish va o'zlashtirish mashg'ulotlarga to'liq ishtirok etish va modul platformasi orqali topshiriqlarni bajarish natijasida nazorat qilinadi.

Mustaqil ta'lim mavzulari modul platformasi orqali berilgan mavzular bo'yicha topshiriqlarni bajarish (test, referat va boshqa usullarda) bajariladi.

Fan bo'yicha talabalar test usulida oraliq nazorat va og'zaki (yoki test) usulida yakuniy nazorat topshiriladi.

Talabalar bilimi O'zbekiston Respublikasi OQMTVning 2018 yil 9 avgustdagi 9-2018-son buyrug'i bilan tasdiqlangan "Oliy ta'lim muassasalarida talabalar bilimni nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risidagi Nizom" asosida baholanadi.

Talabalar bilimi quyidagi mezonlar asosida:

Talaba mustaqil xulosa va qaror qabul qiladi, ijodiy fikrlay oladi, mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — 5 (a lo) baho;

Talaba mustaqil mushohada yuritadi, olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — 4 (yaxshi) baho;

Talaba olgan bilimni amalda qo'llay oladi, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunadi, biladi, ifodalay oladi, aytib beradi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega deb topilganda — 3 (qoniqarli) baho;

Talaba fan dasturini o'zlashtirmagan, fanning (mavzuning) mohiyatini tushunmaydi hamda fan (mavzu) bo'yicha tasavvurga ega emas deb topilganda — 2 (qoniqarsiz) baho bilan baholanadi.

Yakuniy nazorat turini o'tkazish va mazkur nazorat turi bo'yicha talabaning bilimni baholash o'quv mashg'ulotlarini olib bormagan professor-o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladi.

Fan dasturida berilgan baholash mezonlari asosida fanni o'zlashtirgan talabalarga tegishli ta'lim yo'nalishi (magistratura mutaxassisligi) o'quv rejasida ushbu fanga ko'rsatilgan kredit beriladi.

VII. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbalari

Asosiy adabiyotlar

1. Raximov O.D., Siddiqov I.X., Murodov M.O. Hayot faoliyat xavfsizligi. Ekologiya. Darslik. //Toshkent: "Aloqachi" nashriyoti, 2017.-310b.
2. Raximov O.D., Yo'ldoshev O'R., Murodov M.O. Mehnatni muhofaza qilish. O'quv qo'llanma. //Toshkent: "Aloqachi" nashriyoti, 2018.-220b.
3. Introduction to Health and Safety at Work. Phil Hughes, Ed Ferrett. The Boulevard, Langford Lane, Kidlington, Oxford OX5 1GB, UK. ISBN: 978-0-08-097070-7.
4. Fundamentals of General Ecology, Life Safety and Environment Protection. Mark D Goldfein, Alexei V Ivanov, Nikolaj Kozhevnikov, V Kozhevnikov. Nova Science Publishers, Inc. (April 25, 2013).

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. 2017.
2. Mirziyoev SH.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash—yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. 2017.
3. Mirziyoev SH.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik — har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollarga bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // "Xalq so'zi" gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, № 11.
4. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent. 1992.
5. O'zbekiston Respublikasi Mehnat Qonuni.
6. O'zbekiston Respublikasi mehnat kodeksi
7. Yormatov G.YO., Maxmudov R. Mehnatni muxofaza qilish ma'ruzalar to'plami 1-2 qism. Toshkent. 1995.
8. Yormatov G.YO., Isamuxamedov YO.U. Mehnatni muxofaza qilish. Darslik. O'zbekiston nashriyoti. Toshkent 2002.

Elektron resurslar:

1. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi xukumat portali.
2. www.lex.uz – O'zR Adliya vazirligi sayti.
3. www.ziyounet.uz – O'zR Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi sayti.
4. www.bilim.uz – O'zR Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi sayti.
5. www.mintrud.uz – O'zR Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi sayti.
6. hfraximov.uz – Hayot faoliyat xavfsizligi fanidan shaxsiy veb-sayt (prof.O.D.Raximov sayti).